

شهرکرد

حمیدرضا حسنی، فرزند قندهاری زاده

عباس تراب زاده

شهرستان شهرکرد در شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری قرار گرفته است از لحاظ موقعیت نسبی از سمت شمال و شرق و جنوب شرقی به استان اصفهان از طرف غرب به شهرستان کوهرنگ و از طرف جنوب و جنوب شرقی به فارس و اردل منتهی می شود. مرکز این شهرستان شهرکرد است. شهرستان شهرکرد ۵ بخش ۱۲ شهر و ۱۱ دهستان دارد مرکز آن شهرکرد است و از دیگر شهرهای این شهرستان می توان شهرهای نافج، طاقانک، کیان، فرخ شهر، هفشجان، سورشجان، بن، سامان، شلمزار و گهرو و از دهستان ها مرغملک و وانان را نام برد. در این گفتار به بررسی بخشی از میراث پزشکی سنتی این منطقه می پردازیم.

داروهای گیاهی و خواص آن

اوشوم جوشانده به همراه نبات درمان باد در درمان سرماخوردگی.

اکلیل ساییده را به همراه غذا می خورند در درمان دل درد.

بومادران جوشانده برای دل درد.

برگ گردو کوبیده شده را روی کوفتگی قرار می دهند.

بادرنجوبه جوشانده بادبر است.

برنجاس جوشانده درمان باد و دل درد مفید است.

بالنگی جوشانده نبات در درمان سرماخوردگی مفید و دارای طبعی گرم است.

بارهنگ جوشانده در درمان سرماخوردگی مفید است.

پونه جوشانده محل ریشه در درمان اسهال مفید است.

پیاز را به همراه نمک روی دندان می گذارند برای رفع دندان درد.

پاشنه‌کش را کوبیده بر زخم مرهم می‌گذارند برای درمان جراحت.
تره را ساییده با غذا می‌خورند طبعی سرد دارد.
تریاک برای درمان درد، تب کهنه، اسهال، گریه زیاد نوزادان، قوت پیران، گوش‌درد نوزاد.
تلخی نوعی علف که برای درمان قولنج، سرماخوردگی و اسهال می‌جوشانند.
جفت (jaft): پوسته بلوط جوشانده برای رفع اسهال.
چواوک (čouk): پودرش را در داخل ماست می‌ریزند، خنکی است.
چکن کوبیده در درمان یبوست.
چوب صندل را ساییده بر پیشانی می‌بندند برای درمان سردرد.
چای جوشانده پرنگ درمان اسهال.
ختمی جوشانده گل ختمی درمان یبوست.
خاکجی شربت تب‌بر - صفرابر
هل جوشانده استفراغ زیاد و حال به هم خوردگی.
زوفا جوشانده درمان باد و دل‌درد.
زیره به همراه گوشت می‌کوبند و بر کوفتگی مرهم می‌گذارند. درمان کوفتگی.
کلوس جوشانده درمان باد و دل‌درد.
کتیرا تکه‌ای از کتیرا برای درمان دندان‌درد مفید است، همچنین برای زخم معده آن را می‌مکنند.
کتان به همراه صابون رنده‌شده و پیاز داغ می‌کردند و روی دمل قرار می‌دهند.
کل کوتی ساییده را به همراه غذا می‌خورند بادبر است.
کمیزه کفر (komize kafar): نوعی میوه بوته‌ای است که ساییده‌اش را به سر می‌مالند سردرد.
گولک نوعی قارچ است که پخته‌اش برای دفع کرم معده مفید است.
گل‌گاوزبان جوشانده با نبات بیماری قلبی، تب‌بر.
گل برنک جوشانده دل‌درد.
گل اوشونه جوشانده بر چشم می‌مالند درد چشم.
گل ارونه برای کشیدن چرک سینه، سرماخوردگی و سینه‌پهلو، سردرد و ضعف بدنی، سرفه مفید است.
گل بابونه خنک است و برای درمان گرمی.
گل بنفشه جوشانده آن تب‌بر است.

شیرین بیان شیره جوشانده در درمان کوفتگی.
روناس مخلوطش با تخم مرغ محلی برای درمان کوفتگی و شکستگی.
زدو صمغ درخت است مفید برای دندان درد.
مهرم نخودی (جوشانده) درمان باد، دل درد.
قاضی باقی جوشانده است تب بر.
قره یونجه کوبیده مفید برای کوفتگی.
قلنجی جوشانده درمان قولنج و سرماخوردگی.
قدومه جوشانده خنک است و برای درمان گرمی.
یل میگ جوشانده تب بر، درمان اسهال.
یونجه کوبیده برای درمان جراحی.
ناخنک جوشانده به همراه نبات پایین آوردن تب، یبوست.
نعنا درمان اسهال، دل درد.
بابونه جوشانده برای عادت شدن خانمها.
لاته جوشانده درمان افسردگی.
زرشک کوهی جوشانده برای تصفیه خون.
عناب کوهی جوشانده برای تصفیه خون.
بنصر bonsor جوشانده درمان سرماخوردگی شدید.
مرزه کوهی جوشانده برای درد مفاصل - گرم است.
خولنجون جوشانده در درمان درد دست و اعضا.
گزاتگین جوشانده برای قاعدگی زنان.
قدامه جوشانده برای رشد سریع نوزادان دختر.
ماما پیر جوشانده برای درمان یبوست.
شاه تره پودرش را با ماست به بدن می مالند در درمان دانه های قرمز سوزش دار.
استقدوس بادشکن، مقوی اعصاب، معالجه درد مفاصل.
گل زرد جوشانده تنظیم قاعدگی.
خارخسک جوشانده برای درمان سنگ کلیه.

کاکل ذرت اناب و سه پستان‌جوشانده درمان سنگ مثانه.

شیرخشت جوشانده در درمان یرقان کودکان.

میخک جوشانده در درمان درد مفاصل.

هولی‌له جوشانده دل‌درد.

مخلصه جوشانده پادرد و کمردرد.

پر سیاوش جوشانده درمان سردرد و دل‌درد.

تخم ریحان را ساییده داخل زخم می‌ریزند.

قارون یاروم خشک شده را داخل چشم می‌ریزند و برای چشم‌درد خوب است.

داروهای غیر گیاهی و خواص آن

قارا را برای دندان‌درد روی دندان می‌گذارند. و در درمان کچلی سر را در حمام با قارا می‌سایند و می‌شویند.

روغن بادام را برای درمان چشم‌درد در روستای مارکده به چشم می‌مالند.

تخم‌مرغ به همراه برخی داروها، مرهمی است بر کوفتگی و شکستگی.

حرام مغز گوسفند را بر محل جراحی می‌پاشند تا خون بند بیاید. برای درمان فاصله مفاصل نیز مقداری حرام‌مغز می‌خورند.

خاک تمیز بر محل جراحی می‌ریزند تا خون بند آید.

پشم بره و نبات را که با هم سوخته‌اند بر محل جراحی می‌ریزند تا خون بند آید.

گرد توری چراغ روشنایی را برای بند آمدن خون به جراحی می‌پاشند.

خاکستر را برای بند آمدن خون بر جراحی می‌پاشند.

ادرار (انسان) را برای بند آمدن خون بر جراحی می‌ریزند.

موم زنبور عسل را به همراه مقداری روناس و زرده تخم‌مرغ خمیر می‌کنند و در محل شکستگی می‌مالند.

سفیده تخم‌مرغ را خوب هم می‌زنند و به شخصی که اسهال دارد می‌خورانند.

پنیر کهنه را می‌سایند و به همراه مقداری آب داخل گوشی که درد می‌کند می‌چکانند.

روغن کرچک را برای رفع یبوست می‌خورند.

ماهی کوچک را برای درمان یرقان می‌خورند.

سرگین الاغ ماده را برای درمان بواسیر دود می‌کنند.

زهره گرگ را برای جلوگیری از آلرژی در کودکان خشک کرده و ساییده روی شکم یا بدن کودک می‌مالند.

بیماری‌های روحی

دعا آخرین و بهترین درمان در بیماری‌های روحی به نظر می‌رسد بنابراین برای کسانی که دچار بیماری‌های روحی شدید شده‌اند. از ملای ده دعا می‌گیرند و یا برایش در امامزاده‌ای نذر و نیاز می‌کنند برای کسی که ترسیده و دچار ناراحتی عصبی و روحی شده باشد درمان زیر صورت می‌گیرد. یک میله چوبی (در روستای آزادگان) و یا تکه‌ای طلا و حتی چفت آهنی در را در آب فرو می‌کنند و آب را به خورد مریض می‌دهند.

بیماری‌های جسمی

برای درمان بیماری جسمی از انواع داروهایی که در بخش داروهای گیاهی و خواص آن آمد بهره می‌جویند و در موارد زیر درمان بدین ترتیب است که در درمان یبوست علاوه بر درمان با داروهای گیاهی از غذاهای مایع مانند سوپ جوجه و آش استفاده می‌کنند.

فصد یا حجامت دلاک‌های ساکن در هر روستا و یا برخی غربت‌های دوره‌گرد این کار را انجام می‌دهند. حجامت برای پایین آوردن فشار خون و دفع خون کثیف انجام می‌شود. پشت فرد مریض را با تیغ چند خراش می‌دهند و به وسیله مکش با دهان با یک شاخ خون را از بدن شخص می‌کشند. برای درمان بیماری‌های یرقان در کودکان و برخی بیماری‌هایی که منشأ آن‌ها مشخص نبود نیز عمل تیغ زدن بر پشت لاله گوش، پیشانی، و حتی بینی انجام می‌شد.

- در شهرکرد به هنگام بیماری‌های ایپدمی در محل آش چهل قرآن می‌پزند و در آن مواقع چهل قرآن را به بند می‌کشند و از بام کوچه تا چهل روز آویزان می‌کنند روز آخر همه اهل محل مواد آش را آماده می‌کنند و آش چهل قرآن می‌پزند. قرآن‌ها را پایین می‌آورند و از خدا شفا می‌خواهند.

جراحات در درمان جراحات چنان که گفته شد از داروهایی استفاده می‌کنند که در دسترس باشد. مثلاً اگر جراحی در هنگام دروی محصول باشد از خاک، ادرا، بوته یونجه و... بهره می‌گیرند. گفتنی است درمان با سوخته پشم در تمام منطقه عمومیت دارد.

شکسته‌بندی

شکسته‌بندها پس از جا انداختن محل شکستگی یا دررفتگی آن را محکم با رهم‌هایی که از قبل آماده کرده‌اند جا می‌اندازند در مناطق یاد شده به این افراد شکسته‌بند یا استاد جراح می‌گویند.

اشخاصی که به امور مختلف طب سنتی می پردازند

ماما در آزدگان ماماچه و در ارجنک قابله، به کارهای مربوط به زایمان نوزاد و تجویز داروهای محلی می پرداختند.

سلمانی یا دلاک محل علاوه بر شغل پیرایش مردان به کشیدن دندان و ختنه نیز می کنند. وسایل ختنه از تیغ و نی است. وسایل کار دندان کشی گاز یا کلبتین است. انواع کلبتین برای کشیدن دندان ارجنک از این انواع به ترتیب نوک انبر برای کشیدن دندان های کرسی، نیش و بادام شکن استفاده می کنند.

